

Figur 1. År 2021 sågs ådor med ungar på endast fem platser på Valsörarna i slutet av juni–början av juli. Foto: Aarne Lahti.

Valsörarna 2021 – svärta och ejder på tillbakagång

RALF WISTBACKA, MARTTI HARIO, ERIK ISAKSON, ROBERT BACK
OCH NICLAS FRITZÉN

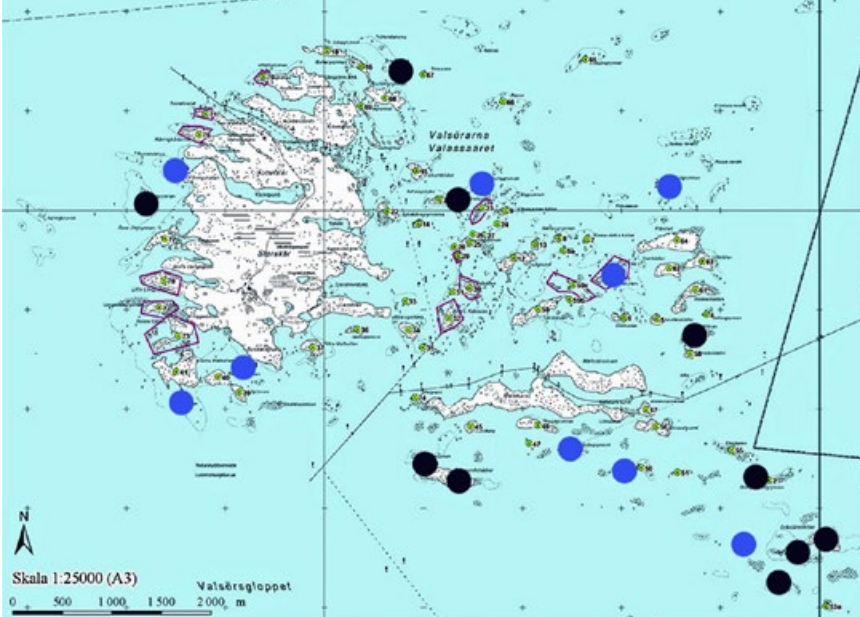
En utförligare version finns på www.oa.fi/rapporter

Bakgrund

Föreningen Ostrobothnia Australis r.f. har sedan år 1996 regelbundet låtit utföra fågelinventeringar på Valsörarna för att dokumentera de förändringar som sker i fågelfaunan. Arbetet utgör en fortsättning på den monitorering som Olavi Hildén inledde på 1950-talet. Inom undersökningsområdet karteras 80 fågelskär samt fem små områden på de stora holmarna (figur 2). Inventeringen utfördes i enlighet med anvisningar av Koskimies och Väisänen (1988). Fågelinventeringarna år 2021 utfördes av Martti Hario, Erik Isakson, Robert Back, Niclas Fritzén och Ralf Wistbacka.

Vädret under inventeringsperioderna

Vädret sommaren 2021 var med undantag för medlet av maj och perioden kring den 15.6 mycket gynnsamt för fågellivet och för fågelinventerare. Under den första inventeringsperioden för fågelskär (15–20.5, M. Hario, R. Wistbacka, N. Fritzén) hade

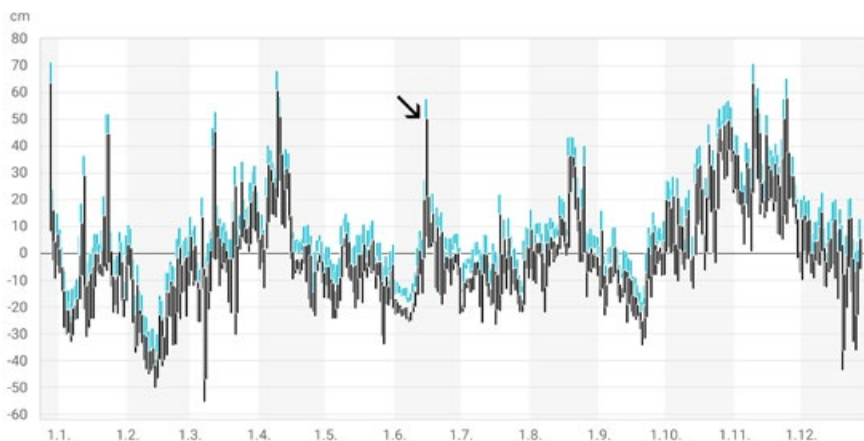

Figur 2. Undersökningsområdet med de 19 fågelskär där häckningsframgången undersöktes. Blå = översvämmades 15.6. Svart = översvämmades inte 15.6.

sommarens värmebölja ännu inte etablerat sig. Två inventeringsrundor blev avbrutna av regn och vindarna var tidvis friska. Vädret var tjänligt då inventeringsrunda 1 kompletterades. Skrak- och knipholkarna på huvudöarna genomgicks och svärtorna inventerades 28.5–14.6 (E. Isakson). Försommaren 2021 karakteriserades också av en havsvattennivå kring medelvattenståndet. Den 14.6 ändrades läget och en förmodligen av klimatförändringen förorsakad väderlekssituation medförde en kraftig sydvästlig vind, som enligt Meteorologiska institutets prognos skulle höja havsvattennivån till +1 m den 15.6. Vattennivån höjdes dock ”endast” till +0,5 m jämfört med havets medelvattennivå (figur 3). Häckningsframgången på fågelskären torde ha påverkats negativt av den förhöjda havsvattennivån och därför ägnas ett kapitel i rapporten till att syna havsöversvämningens inverkan. Under senare delen av den andra inventeringsperioden för fågelskär (15–21.6, M. Hario, E. Isakson) var vädret rätt tjänligt. Tobisgrissla och tordmule inventerades 3.7–4.7 (R. Wistbacka, R. Back). Under den perioden var vädret ypperligt med sommarvärme och svaga vindar.

Skärgårdsfåglarna år 2021

I figur 4 och tabell 1 presenteras beståndsstorleken för 35 arter, som kan anses vara typiska för fågelskär och andra skärgårdsmiljöer för perioden 1996–2021. Totalt be-

Figur 3. Havsvattenståndet i Vasa från januari 2021 till december år 2021. +50 cm den 15.6 utmärkt med pil. Data: Meteorologiska institutet 29.12.2021. Turkos färg = vattennivåer enligt N2000-höjdsystemet. Svart = det teoretiska medelvattenståndet i havet.

räknades 2 542 fågelpar av dessa arter häcka i undersökningsområdet. Andra arter som påträffades beskrivs under rubriken övriga arter.

Antalet häckande fågelpar var år 2021 något lägre jämfört med år 2008, 2012, 2015 och 2018 men ändå i samma storleksordning. Under perioden 1996–2004 låg parantalet mellan 6 500 och 6 800, varefter det häckande fågelbeståndet har halverats (figur 4). Nedgången i antalet par är oroväckande stor och beror i huvudsak på att tobisgrissla, fiskmåss och ejder minskat markant. För referenser angående antalet par på Valsörarna se Wistbacka m.fl. (2019), referenser för Larsmo, Jakobstad och Hällgrund är Wistbacka m.fl. (2020 a,b,c).

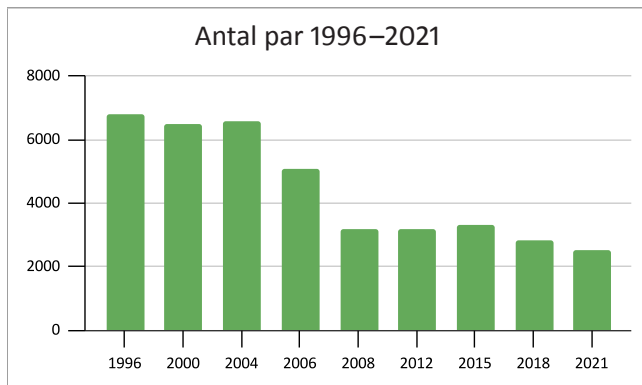
Knölsvan *Cygnus olor* 21 par (LC) ++

Sammanlagt hittades 21 bon på fågelskären under den första inventeringsrundan. Vi såg ytterligare 8 icke häckande par, vilka möjligen kommer att rekryteras till det häckande beståndet. Parantalet har kontinuerligt ökat men ökningen verkar nu ha stannat upp. Inte mindre än 11 av häckningarna misslyckades. Fem häckningar misslyckades som en följd av översvämningen men sex bon plundrades eller över-

Tabell 1. Hotgrad, antalet par samt en bedömning av utvecklingstrenden hos 35 fågelskärsarter på Valsörarna 2004–2021. Index: Oförändrat bestånd = 0, Ökat = +, Ökat markant = ++, Minskat = – och Minskat markant = --.

Art	Vetenskapligt namn	Hotgrad	2004	2006	2008	2012	2015	2018	2021	2004-2021
Knölsvan	<i>Cygnus olor</i>	LC	6	7	9	9	17	24	21	++
Sångsvan	<i>Cygnus cygnus</i>	LC	0	0	0	0	0	0	1	0
Grågås	<i>Anser anser</i>	LC	8	5	2	21	19	21	9	0
Kanadagås	<i>Branta canadensis</i>	NT	1	1	0	0	0	0	0	–
Vitkindad gås	<i>Branta leucopsis</i>	LC	0	0	0	1	3	0	0	0
Gräsand	<i>Anas platyrhynchos</i>	LC	12	8	21	33	48	57	45	++
Stjärtand	<i>Anas acuta</i>	VU	10	2	3	2	0	1	0	--
Skedand	<i>Anas clypeata</i>	LC	2	7	9	4	8	14	10	++
Vigg	<i>Aythya fuligula</i>	EN	107	69	113	34	108	61	78	–
Bergand	<i>Aythya marila</i>	EN	3	3	1	0	0	0	0	–
Ejder	<i>Somateria molissima</i>	VU	354	240	132	116	95	151	68	--
Svärta	<i>Melanitta fusca</i>	EN	ej inv	210	122	ej inv	ej inv	89	57	--
Småskrake	<i>Mergus serrator</i>	NT	13	20	33	28	24	36	35	++
Storskrake	<i>Mergus merganser</i>	NT	16	10	22	24	24	26	38	++
Strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>	LC	15	11	20	17	16	15	20	0
Storspov	<i>Numenius arquata</i>	NT	1	0	0	0	0	0	0	–
Rödbena	<i>Tringa totanus</i>	NT	28	13	16	7	26	20	18	0
Roskarl	<i>Arenaria interpres</i>	EN	38	24	24	10	15	10	14	--
Kustlabb	<i>Stercorarius parasiticus</i>	LC	5	5	8	6	4	1	2	–
Dvärgmås	<i>Hydrocoloeus minutus</i>	LC	0	0	0	0	4	21	25	++
Skrattmås	<i>Larus ridibundus</i>	VU	127	68	75	134	146	337	374	++
Fiskmås	<i>Larus canus</i>	LC	1765	1150	646	479	639	242	209	--
Silltrut	<i>Larus fuscus</i>	EN	103	134	67	67	49	23	13	--
Gråtrut	<i>Larus argentatus</i>	VU	362	395	270	463	374	310	301	–
Havstrut	<i>Larus marinus</i>	VU	26	30	16	18	23	14	9	--
Skräntärna	<i>Hydroprogne caspia</i>	LC	1	2	3	2	1	1	1	0
Fisktärna	<i>Sterna hirundo</i>	LC	140	85	116	3	19	32	57	--
Silvertärna	<i>Sterna paradisae</i>	LC	515	523	253	629	499	444	363	--
Tordmule	<i>Alca torda</i>	LC	302	433	453	437	400	396	361	+
Tobisgrissla	<i>Cephus grylle</i>	VU	2362	1350	832	491	609	359	354	--
Ängsoplärka	<i>Antus pratensis</i>	NT	24	16	42	24	50	21	12	--
Skärpsoplärka	<i>Antus petrosus</i>	LC	35	13	26	13	21	28	21	0
Sädesärla	<i>Motacilla alba</i>	NT	82	58	62	41	58	39	38	--
Stenskvätta	<i>Oenanthe oenanthe</i>	NT	41	27	59	34	32	23	26	–
Kräka	<i>Corvus corone cornix</i>	LC	18	19	24	9	16	21	13	0

Figur 4. Antalet par av 35 arter på Valsörarna 1996–2021.

gavs. I Larsmo ökar beståndet fortfarande medan beståndet i Jakobstad och på Hällgrund stampar på stället.

Sångsvan *Cygnus cygnus* 0 par (LC) 0

Sångsvanen håller flerstädes i Österbotten på att etablera sig på fågelskär. På Valsörarna torde sångsvanen ännu föredra att häcka i små sjöar på huvudöarna. Ett flertal sångsvanar sågs här och var under försommaren men endast vid Labbgrynnan noterades ett revirhävdande icke häckande par.

Grågås *Anser anser* 9 par (LC) 0

År 2021 noterades 9 bon av grågås på Valsörarna samt ytterligare 6 icke häckande par. Ett av bona fanns i en bolåda för ejder och kläckningen lyckades, men 3 av bona hade plundrats då de hittades. På Diskbådan hade en adult grågås tagits av ett däggdjur. Nu fanns mindre än hälften av paret från 2018 kvar. Grågåsen har sedan år 2000 ökat i hela Kvarkenregionen, men till skillnad från Valsörarna har ökningen fortsatt år 2019–2020 i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund; fastän havsörnen även där utgör ett störande moment och prederar på både grågås och vitkindad gås.

Kanadagås *Branta canadensis* 0 par (NT) –

Under inventeringarna 2021 påträffades inga häckande kanadagäss. År 2020 häckade ett par på Malhöusen. I skydd av det påträffades fyra ejderbon, som inte hade plundrats. De övriga ejderbona hade plundrats vid besöket. Kanadagås, grågås och även havstruten kan fungera som s.k. väktararter på fågelskären och ge skydd mot

kråkor, gråtrut och i viss mån havsörn. Arten är mycket sällsynt i skärgårdarna i Jakobstadsnejden.

Vitkindad gås *Branta leucopsis* 0 par (LC) 0

Den vitkindade gåsen var en nykomling i området år 2012. År 2015 sågs 3 par men inga bon hittades. År 2018 och 2021 sågs inga vitkindade gäss. År 2019 hittades likväl ett bo på Båtslaget men häckningen misslyckades. I Torsö skärgård häckar den längst ut på de yttersta skären, men arten verkar att ha svårt att etablera sig på Valsörarna. Arten har tydligt ökat 2019–2020 i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Gräsand *Anas platyrhynchos* 44 par (LC) ++

Majoriteten av de par som påträffades verifierades med bofynd. Inga bon påträffades i de 63 konstgjorda skydd som placerats ut för ejder. En hona togs av havsörn. Gräsandpopulationen på Valsörarna torde ha ökat efter år 2010. I Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund har bestånden hållits stabila men antalet räknade par är rätt lågt.

Stjärtand *Anas acuta* 0 par (VU) --

År 2021 sågs inga stjärtänder under inventeringarna. År 2004 hittades sammanlagt 10 par och nedgången har varit bestående sedan år 2006. Arten har minskat i hela landet (Lehikoinen m. fl. 2019).

Skedand *Anas clypeata* 10 par (LC) ++

På en holme hade viggén lagt ägg i två skedandbon och bona innehöll nio skedand- och fyra viggäggs respektive 12 skedand- och fem viggäggs. De ruvades av skedänder. Beståndet förefaller vara rätt stabilt, vilket också är fallet i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Vigg *Aythya fuligula* 78 par (EN) –

Parantalet för år 2021 baserar sig i första hand på bofynd i kolonier av skrattnås och silvertärna. Viggén var år 2021 den vanligaste sjöfågeln på Valsörarna. Jämfört med år 1996 har beståndet minskat med 50 %. Arten har minskat i Larsmo skärgård, men i Jakobstads skärgård samt vid Hällgrund har beståndet varit oförändrat sedan 1990-talet.

Bergand *Aythya marila* 0 par (EN) –

Berganden har varit försvunnen sedan år 2012. Under 1970-talet häckade mellan 100 och 120 par på Valsörarna (Hildén m.fl. 1978). Därefter har tillbakagången varit kraftig och under 1990-talet varierade populationen mellan 2 och 6 par.

Ejder *Somateria mollissima* 68 par (VU) – –

Antalet var år 2021 endast en tiondel av vad det var år 1996 (682 par). Ejdern var år 2021 inte längre den vanligaste andfågeln på Valsörarnas fågelskärr, eftersom den hade passerats av vigen i antal.

Bedömningen av antalet par görs utgående från bofynd. Utgående från fördelningen av tidiga och sena häckningar samt medeltalet ägg i bona år 2021 verkar det som om ejdern på Valsörarna senarelägger inledandet av häckningen. Det är också möjligt att en del ådor låter bli att häcka helt och hållet som en följd av störningen från predatorer. En sådan anpassning har noterats i Hangönejden på senare tid (Öst m.fl. 2018) och det kan innebära att antalet par är något högre än bofynden anger. Ett ejderbo var år 2021 beläget i en av de 63 häckningslådor, som placerades ut år 2017. I detta bo lyckades kläckningen, men i övrigt var kläckningsframgången mycket låg. Kläckningsresultatet (9,7%) för de tidiga kullarna (n=41) var mycket sämre än år 2018 då 45% av de tidiga kullarna kläcktes (n=105). Ejderns ungprouktion hade år 2021 således väldigt små förutsättningar att bli tillräcklig för att bibehålla beståndet. I slutet av juni och början av juli sågs grupper av ådor med ungar på endast 5 platser. Det sammanlagda antalet ungar var 33. En stor fara utgörs av den ökade havsörnspreddationen. År 2018 var antalet prederade ådor tre (1,9%) men år 2021 var antalet var åtta (11,9%).

Ejderbeståndet har helt klart minskat drastiskt på Valsörarna och nu är utförsbacken mycket brant och arten kan komma att försvinna från Valsörarna i likhet med svärtan.

Svärta *Melanitta fusca* 57 par (EN) – –

Svärtan häckar mycket senare än de andra andfåglarna och boet hittas ofta i enrisbestånd på högre belägna områden av grynnan. En betydande del av svärtorna torde dessutom häcka på huvudöarna. År 2021 noterades endast 6 par svärta vid fågelskärr. År 2016 har inventering av beståndet i hela arkipelagen genom räkning av par återupptagits. År 2021 hittades endast 57 par och 5 ensamma hanar. Inventeringar av hela Valsörsarkipelagen har tidigare gjorts 1978, 1990, 2006 och 2008. Trenden är

nedåtgående och situationen förvärras av att ungproduktionen varit obefintlig 2016 och 2017 (Wistbacka m.fl. 2017, 2018). Arten förekommer inte längre i Larsmo och Jakobstads skärgårdar eller vid Hällgrund.

Småskrake *Mergus serrator* 35 par (NT) ++

De bolådor som satts ut åt ejder lämpar sig också för småskrake men åren 2018 och 2021 hittades inga småskrakbon i lådorna. År 2020 häckade glädjande nog ett par på Obboleskatan och ett par på Malhöusen i bolådor. I Torsö skärgård använder småskrake och storskrake årligen bolådor med gott resultat (Wistbacka m.fl. 2020 b). Uppskattningen av beståndet baseras i första hand på par (vanligen ett till två par) invid lämpliga häckningsskär. Arten har minskat drastiskt i Larsmo skärgård men i Jakobstads skärgård samt vid Hällgrund har beståndet ökat något på senare tid.

Storskrake *Mergus merganser* 38 par (NT) ++

Inför inventeringen år 2018 hade inventeringsmetodiken förbättrats genom utsättande av 41 holkar för storskrake på fågelskären. I dessa påträffades 10 bon år 2018 och år 2021 hittade vi inte mindre än 24 bon i 40 holkar. På Gråsjälsbådan, där inga holkar finns, hittades två plundrade bon. Inget av de bon som fanns i holkar hade plundrats enligt inventeringen i maj–juni. Detta gällde även de fem bon som fanns i de 11 holkarna på huvudöarna. I juni månad sågs fem stora ungpullar av storskrake. Arten har på senare tid ökat i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund, till stor del tack vare holkar.

Strandskata *Haematopus ostralegus* 18 par (LC) 0

En revirkartering gjordes för att undvika att något par räknades två gånger och enligt den bedömningen tolkas de 20 observationerna som 18 par. Antalet strandskator på Valsörarna har varierat mellan 11 och 20 under inventeringarna åren 2004–2021. Ingen trend ses i fråga om beståndsutvecklingen.

Storspov *Numenius arquata* 0 par (NT) –

Under de senaste 20 åren har spoven främst häckat på de större öarna (Ebbskär, Storskär och Norderstören) och sedan år 2004 har inga häckande par setts på fågelskären. I Larsmo fanns det rätt rikligt med storspov på fågelskären ännu år 2019.

Rödbena *Tringa totanus* 18 par (NT) 0

Rödbenan häckar ofta invid mås- och tärnkolonier och placerar boet på strandängar. I juni–juli sågs åtta varnande par d.v.s. nära hälften av paren hade lyckats med kläckningen och hade levande ungar. Artens numerär har överlag hållits stabil i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Roskarl *Arenaria interpres* 13 par (EN) – –

Roskarlarna är tydligt associerade med kolonier av silvertärna, fisktärna och skrattmå. I Torsö skärgård har predatorgråtrutar inverkat negativt och detta kan vara fallet även på Valsörarna. Tre bon hade översvämmats 15.6. Alltnog varnade 7 av 13 par ännu i senare delen av juni och i början av juli, vilket kan ha inneburit att ungar ännu fanns i livet. Vid Hällgrund brukar roskarlens kläckningsperiod inledas kring 20.6 och det betyder att vi även borde ha besökt holmarna kring 12–15.7 för att verifiera att roskarlen fanns kvar och ungarna har en möjlighet att bli flygga. Efter år 2004 har antalet minskat för att år 2012 nå sin nuvarande nivå. Arten har minskat drastiskt i Larsmo och Jakobstad samt vid Hällgrund.

Kustlabb *Stercorarius parasiticus* 2 par (LC) –

Kustlabben etablerade sig på Valsörarna under 1940-talet. Jämfört med perioden 2000–2008 då beståndet varierade mellan 5 och 8 par har en tydlig nedgång skett. År 2018 konstaterades endast ett häckningsrevir på Rankelskatan och år 2021 häckade två par på små stengrynnor. Arten har minskat något i Larsmo och Jakobstads skärgårdar men beståndet har hållits stabilt vid Hällgrund.

Dvärgmå *Hydrocoloeus minutus* 25 par (LC) ++

År 2016 noterade Erik Isakson tre par på Riksdagsgrynnan och de första säkra bofynden gjordes. År 2021 hittades tre kolonier varav en dränktes av högvattnet 15.6, men i de bägge andra torde ungtproduktion ha skett. Arten häckar regelbundet i Larsmo skärgård och har ökat på senare tid i Jakobstads skärgård samt vid Hällgrund.

Skrattmå *Larus ridibundus* 374 par (VU) ++

Den första häckningen på Valsörarna konstaterades så sent som år 1987 (Hildén & Hario 1993). Under år 2021 häckade det hittills största antalet skrattmåsar på Valsörarna och den var den mest rikligt förekommande arten! Antalet par bestämdes genom räkning av bon. De största kolonierna fanns detta år på Malhöusen (118 par),

Labbgrynnan (153 par), Båtslaggyrnan (26 par) och Myndansteina W (32 par). Kolonierna är i likhet med tärnkolonierna mycket populära häckningsplatser för vigg. Observationerna i juni och juli tydde på att häckningen helt misslyckats i skrattnåskolonierna på Malhöusen och Gråsjälsbådan W p.g.a. predation på ungarna och som en följd av översvämningen 15.6 på Båtslaggyrnan. På Labbgrynnan var ungpåproduktionen obetydlig trots att en betydande del av skrattnåsarna och övriga arter fanns kvar den 3.7. Läget gällande skrattnåsens ungpåproduktion var lika dåligt år 2018 och i Jakobstadsnejden är det mer regel än undantag att små skrattnåskolonier misslyckas med häckningen. Observerade predatorer är havsörn och gråtrut. Skrattnåsen har redan på 1990-talet minskat märkbart i Larsmo skärgård och på senare tid även i Jakobstads skärgård samt vid Hällgrund.

Fiskmå *Larus canus* 209 par (LC) – –

Ännu år 2015 var fiskmåsen den mest talrika fågeln på Valsörarna. År 2021 var fiskmåsen den sjätte vanligaste arten. Arten har minskat på senare tid i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund men nedgången är på intet sätt lika drastisk som på Valsörarna. Orsaken till nedgången är således knappast en generell kraftig nedgång i beståndet i Österbotten. Det är mer sannolikt att nedgången beror på lokala predatorer som havsörn, gråtrut, kråkfåglar, mink och mårhund. Predatorgråtrutarna i Hällgrunds skärgård åt ungar av andra gråtrutar, silltrut, fiskmå och skrattnå. Det vore synnerligen angeläget att kartera vilka faktorer som inverkar på fiskmåsens nedgång på Valsörarna. Populationen är nu på en alarmerande låg nivå jämfört med perioden 1996–2006.

Silltrut *Larus fuscus* 13 par (EN) – –

År 2008 var tydlig inledningen till en period av nedgång för silltruten. Efter år 2015 blev nedgången än mer tydlig. Silltruten förekom här och var i arkipelagen men egentliga kolonier noterades inte. Läget var om möjligt ännu sämre år 2021.

Silltruten har uppvisat en kraftig nedgång i hela landet (Lehikoinen m.fl. 2019). I Jakobstadsnejden har förekomsten minskat fram till 2019–2020 men beståndet är ändå i en helt annan storleksordning än på Valsörarna (Wistbacka m.fl. 2021).

Gråtrut *Larus argentatus* 301 par (VU) –

Antalet häckande gråtrutar var år 2012 rekordstort då 463 par noterades. Därefter har beståndet minskat. De största kolonierna fanns även detta år på Gråsjälsbådan

(76 par), Gråsjälsbådagrynnan (33 par), Båtslaggrynnan (57 par) och på Båtslaget (57 par). Ungproduktionen var överlag mycket låg. Arten har på senare tid ökat i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Havstrut *Larus marinus* 9 par (VU) – –

Havstruten häckar solitärt och parantalet baserar sig främst på resultaten från första omgången. En revirkartering gjordes för att undvika att en del par räknades två gånger. Havstrutpopulationen ökade från 13 till 30 par år 1996–2006 men minskade därefter och nedgången ser ut att ha fortsatt år 2021. Havstruten är sällsynt i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Skräntärna *Hydroprogne caspia* 1 par (LC) 0

Skräntärnkolonin på Vörboas Hällon försvann år 2001, eventuellt som en följd av störning orsakad av mink (Warén 2003). Från och med år 2004 har 1–3 par häckat i undersökningsområdet.

Fisktärna *Sterna hirundo* 57 par (LC) – –

Antalet häckande fisktärnor har varierat mycket under perioden 1996–2012. År 2000 räknades 19 par och år 2012 endast 3 par. Märkbart stora förekomster har noterats 2004, 2006 och 2008. Tydligt är att antalet fisktärnor i denna ytterskärgård varierar starkt. Det är också möjligt att särskiljandet av fisk- och silvertärna inte alltid lyckats.

Silvertärna *Sterna paradisaea* 363 par (LC) – –

Silvertärnan var år 2018 den vanligaste skärgårdsfågeln på Valsörarna men föll år 2021 ner till fjärde plats. Från år 2012 till 2021 har nedgången varit 42 %. Liksom år 2015 försämrade högvattnen förutsättningarna för boräkning på låglänta holmar, eftersom merparten av tärnorna lämnar holmarna i fall häckningen spolieras. Detta kan innebära att antalet silvertärnor beräknades i underkant år 2021. Observationerna år 2021 antydde att silvertärnans ungpåproduktion stördes av högvattnet 15,6, samt även av predatorer. Ungproduktionen studerades likväl inte i alla kolonier. Tärnornas ungpåproduktion på Hällgrund misslyckas årligen men de akuta orsakerna har inte kunnat klarläggas. En kartering av även tärnornas ungpåproduktion på Valsörarna vore således önskvärd! Arten har minskat drastiskt i Larsmo på 1990-talet men har därefter varit rätt stabil och så även i Jakobstads skärgård samt vid Hällgrund.

Tordmule *Alca torda* 721 individer (361 par) (LC) +

Tordmulebeståndet har under åren 2006–2021 varit rätt så stabilt och har ökat betydligt från 1996. Valsörarnas största tordmulekolonier fanns år 2021 på Gråsjälsbådan och grynnan i SW (108 par), Gråsjälsbådgrynnan (158 par), Båtslaggrynnan (36 par), skären kring Malhöusen (23 par) samt på Skutgrynnan (24 par). Undersökningar av tordmulens och tobisgrisslans ungproduktion vore en mycket värdefull del av karteringen av tillståndet på fågelskären i Valsörarkipelagen och det vore mycket angeläget att de kunde återupptas.

Tobisgrissla *Cephus grylle* 708 individer (354 par) (VU) – –

Tobisgrisslan var tidigare den mest talrika skärgårdsfågeln på Valsörarna. Den häckar i stora kolonier på steniga grynnor. År 1996 räknades 6 380 individer. Under perioden 2004–2012 har beståndet av tobisgrissla minskat till endast 982 individer. Nedgången verkade år 2015 ha planat ut och beståndet var år 2015 något större än år 2012. Mellan år 2015 och år 2018 hade beståndet oroande nog minskat med 41 % och endast 718 tobisgrisslor noterades. År 2021 var beståndet fortsättningsvis på samma nivå.

Tobisgrisslan finns i likhet med tordmulen kvar på Gråsjälsbådan med grynnan i SW (52 par), Gråsjälsbådagrynnan (78 par), Skutgrynnan (72 par), skären kring Malhöusen (35 par) och Båtslaget-Båtslaggrynnan (53 par). På Brådbådan-Långgrynnan, Vörboas hällon, Mellangrynnan, Nissas-Antos bådan samt Diskbådan fanns i princip inga tobisgrisslor kvar år 2021. Tobisgrisslan har i högre grad än tordmulen börjat kolonisera de små, ofta låglänta, stengrynnorna söder om Malskäret. Det vore viktigt att kartera tillgången på boplatser på dessa holmar och undersöka om man kunde anlägga översvämnings säkra naturenliga bohåligheter.

Ängsfiplärka *Anthus pratensis* 12 par (NT) – –

Den häckande populationen av ängsfiplärka ute på grynnorna har varierat mellan 16 och 50 par under åren 1996–2015. År 2018 noterades endast 21 par och skärpiplärkan var något mer allmän än ängsfiplärkan. År 2021 var antalet par endast 12 och skärpiplärkan var den mest rikliga fiplärkan på fågelskären.

Skärpiplärka *Anthus petrosus* 21 par (LC) 0

Skärpiplärkan är strikt knuten till den yttre skärgården och finns numera spridd över hela Valsörarnas arkipelag och på steniga uddar av de stora öarna. Den första häck-

ningen konstaterades år 1962 på Gråsjälsbådan. Antalet par har varierat märkbart 2004–2015 – kanske en följd av variationer i inventeringarnas intensitet och en trend är svår att ange. Eftersom den är en typisk skärgårdsfågel borde den inventeras särdeles noggrant. Skärpiplärkan har ökat märkbart i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Sädesärla *Motacilla alba* 38 par (NT) – –

Sädesärlan är en generalist som också trivs på steniga och karga skärgårdsholmar. Den finns på var och varannan holme. Trenden även för de senaste åren är således negativ men sädesärlan är ändå på plats 12 i fråga om antalet par på fågelskären.

Stenskvätta *Oenanthe oenanthe* 26 par (NT) –

Beståndet på Valsörarna förefaller variera rätt mycket i storlek. Enligt fågelinventeringarna på Valsörarna har populationen varierat mellan 23 och 59 par.

Kråka *Corvus corone cornix* 13 par (LC) 0

Den häckande kråkpopulationen har kontinuerligt ökat ute i skärgården. Antalet par var tydligt lägre år 2021, men det kan delvis bero på att tre par kråkor, vars bon avlägsnats, flyttat bort (se biologiska stationens årsberättelse).

Övriga arter

Knipa *Bucephala clangula* 0 par (LC)

Ett pilotförsök för inventering av knipor med hjälp av sakenligt utplacerade knipholkar har inletts år 2016. Antalet knipholkar på fågelskären är dock endast fyra och på huvudöarna finns ytterligare tre. Vi noterade inga häckande par på fågelskären. Ett par häckade i en holk nära Käringsund. Knipan har gärna använt holkar i Larsmo och Jakobstads skärgårdar samt vid Hällgrund.

Salskrake *Mergellus albellus* 0 par (LC)

Sedan år 2017 har det funnits sju holkar vid gölarna på huvudön för salskrake. Även de knipholkar som satts upp torde lämpa sig för den. Ändå har inga häckningar noterats även om adulta fåglar ses varenda vår. År 2021 sågs fyra hanar i Käringsund den 24.6.

Större strandpipare *Charadrius hiaticula* 0 par (LC)

På Gråsjälsbådan sågs ett par den 16.5 och en adult sågs vid Långgrynnan 17.5 och

likaså en vid Gråsälssteinan den 3.6. Större strandpiparen kunde kanske börja häcka på starkt betade strandängar.

Hussvala *Delichon urbicum* 0 par (EN)

Under år 2021 registrerades inga häckande hussvalor i undersökningsområdet. Tidigare har de flesta hittats på Långgrynnan men på fiskarbastun fanns nu inga bon av hussvalor. Vid Valsörarnas biologiska station hittades år 2021 14 par och vid fyren sex par. En betydande del häckade i konstgjorda bon som OA placerat ut.

Ladusvala *Hirundo rustica* 4 par (VU)

Ladusvalbon söktes nu med lite högre intensitet på fågelskären. De största mängderna ladu- och hussvala hittas vanligen på huvudöarna. På fiskarbastun på Långgrynnan häckade dock två par år 2021 och på Fläsket sågs två par. Vid Valsörarnas biologiska station hittades år 2021 8 par och vid fyren och Båtsviken tre par.

Ärtsångare *Sylvia curruca* 12 par (LC)

År 2021 registrerades 12 revir av ärtsångare på holmarna.

Gulsparv *Emberiza citrinella* 3 par (LC)

Gulsparven häckar här och var på huvudöarna och tre par noterades även på holmarna år 2021.

Sävspurv *Emberiza schoeniclus* 8 par (LC)

Sävspurven var överraskande riklig ute på holmarna sommaren 2018 och 2021. De platser där sjungande hanar noterades var rätt karga jämfört med de vassrika strandängar den torde föredra.

Observationer av utter, mink och mårddhund

Observationer av utter sammanställdes av Erik Isakson. Erik spanade efter utter under fyra vindstilla och soliga morgnar mellan 3 och 10 juni. Observationerna gjordes från västra udden av Trutgrund eller Tjärubådan. Under alla fyra besöken sågs utter under långa stunder och tre gånger landande en utter vid utkiksudden. Utöver de ovannämnda holmarna sågs på 27 fågelskär tecken på att utter vistades där i form av spillning, legor och stigar i vegetationen. Det vore synnerligen intres-

sant att reda ut hur många olika uttrar som finns på Valsörarna.

Erik Isaksson var förvånad över att inte hitta tydliga spår av mink. På de fågelskär där man tidigare hittat minkgryten med ungar eller använda stenhålor sågs inga spår av mink sommaren 2021. Intressant nog sågs heller inga säkra spår av mårhund på fågelskären eller på huvudöarna sommaren 2021. I september sågs likväl minkar vid Norderstörssund och Garpörsvattnet och spår hittades på Stor Oxgrynnan.

Rent teoretiskt borde uttern konkurrera ut minken, eftersom de ockuperar samma ekologiska nisch. I Hangö skärgård har man likväl påträffat utter och mink på samma skär, då man jagat mink med hund-lövblåsare-metoden (Kim Jaatinen). Det är således befogat att kartera både mink och mårhund och fortsätta bekämpningen av dem.

Vinnare och förlorare

Det häckande fågelbeståndets storlek har i stort sett halverats under 2000-talet. Minskningen kan i första hand tillskrivas tobisgrisslans, ejderns, och fiskmåsens tillbakagång. Jämfört med år 2018 har ejder och svärta minskat oroväckande mycket. Andra arter som märkbart minskat under senare år är grågås, vigg, svärta, silltrut, gråtrut, havstrut, roska och stjärtand. Även fisktärna, silvertärna och kustlabb uppvisar en negativ populationstrend. Berganden har försvunnit helt.

Arter som ökat under 2000-talet är tordmule, skrattmå, dvärgmå, gräsand, grågås, småskrake och knölsvan. Särskilt glädjande är att tordmulen ökat. Skrattmåsen erbjuder skydd åt änder och vadare i sina kolonier. Det verkar som om även storskraken är en av de få arter som ökar på Valsörarna – till stor del tack vare de nya skrakholkarna. Den var år 2021 på plats 11 i fråga om förekomst på fågelskären – och förpassade därmed sädesärlan till plats 12!

Fåglar som bibehållit sin numerär under 2000-talet är strandskata, kustlabb, skrântärna, skärpiplärka och kråka. Man kan möjligen förvänta sig att sångsvan och vitkindad gås etablerar sig som nya häckande arter på fågelskären.

Dålig häckningsframgång inger bekymmer

De viktigaste fågelskären med ejder, kolonier av skrattmå, silvertärna, fisktärna och dvärgmå samt roska – rödbena som indikatorer delades upp i en grupp med holmar där högvattnet hade en märkbar inverkan och en grupp som inte översvämmades 15.6. Holmarna finns utmärkta i figur 2.

Sammanlagt utvärderades häckningsframgången på 19 skär. På nio av dessa ödelade havsöversvämningen den 15.6 merparten av bona. På fyra av dessa plundrades

dessutom bon innan 15.6 och på ett skär skedde plundring efter 15.6. Det förblir oklart ifall också de övriga hade utsatts för boplundring om ingen översvämning skett. Av de tio fågelskär som inte påverkades av översvämningen utsattes åtta med säkerhet för omfattande boplundring eller predation på ungar. Det var endast Stor Oxgrynnan och Labbgrynnan som verkade ha klarat sig. På Labbgrynnan var förekomsten av stora skrattnåsar likväl mycket låg och det verkar som om speciellt skrattnåsen är utsatt för predation. Detta har regelbundet noterats i kolonierna vid Hällgrund och skrattnåskolonier i den storleksordning som finns på Valsörarna producerar vanligen inte en enda unge (Wistbacka m.fl. 2021).

Det vore mycket angeläget att studera vem som utför predation på de olika holmarna och hur predationen sker. En möjlighet är att havsörnar prederar på ejdrar och att kråkor och gråtrutar passar på att plundra ägg då fåglarna på holmen skräms upp. Predatorgråtrutar kan ödelägga häckningen för silltrut, fiskmå, skrattnås och tärnor på sin boholme – men de kan också besöka andra holmar. En speciell fara utgörs av de predatorer som inte ens tärnorna kan skrämman bort, d.v.s. havsörn, trana, mårddhund, mink och utter.

Korpen är också ett hot mot fågelskärens ungtproduktion eftersom fåglarna inte klarar av att skrämman bort den. Den 10.6.2021 följde Erik Isakson med hur två korpar i över en och en halv timmes tid uppehöll sig på östra delen av Båtslaget och sökte efter ägg och ungar. Fiskmåarna och silvertärnorna (10–20 st.) kunde inte skrämman bort dem. Liknande observationer har gjorts i Helsingfors skärgård (Lustarinen 2010).

Produktionen av flygga ungar utgör den ekologiskt sett viktigaste funktionen för Valsörarna och en undersökning av ungtproduktionen och de faktorer som påverkar den borde absolut göras. Inför år 2022 har OA också fått medel för att göra en kontinuerlig videoövervakning av mås- och tärnkolonier. Det vore också motiverat att kartlägga förekomsten av predatorgråtrutar.

Utvärdering och åtgärdsförslag

Fågelskärgården är ständigt stadd i förändring och en regelbunden inventering av det häckande fågelbeståndet utgör en hörnsten för Ostrobothnia Australis ansvarstagande för Valsörarnas unika fågelskärgård. Vi anser att inventeringarna bör utökas så att de också innefattar utvärderingen av skärgårdsfåglarnas kläckningsresultat och ungtproduktion. Värdefull information kunde fås med hjälp av inventeringsområden där tordmulens bon räknas och ungtproduktionen per bo klagörs. På detta sätt fås

också säkrare underlag för bedömning av beståndsutvecklingen. En specialstudie av ejderns och andra sjöfåglars ungrproduktion på Valsörarna borde göras inom en snar framtid. Den bör baseras på en kontinuerlig övervakning av alla häcknings skeden för att kunna påvisa orsakerna till numerären hos sjöfågelkullarna. Det vore även möjligt att undersöka storskrakens habitatval och ungrproduktion med hjälp av en GPS-sändare. En särdeles viktig aspekt är att klargöra vilken effekt korpen har på skärgårdsfåglarna. Redan i dagens läge står det utan tvivel klart att fågelskyddsåtgärder som jakt på mårddhund, mink och räv är av nöden! Det är möjligt att även beståndet av kråka och korp borde reduceras. Det är också motiverat att undersöka om utterns återkomst har en positiv eller negativ effekt på skärgårdsfåglarna.

Man kunde också inleda försök att med hjälp av konstgjorda bon förbättra tobisgrisslans häckningsmöjligheter på de små stenskären söder om Malskäret. Då kunde man också studera ungrproduktionen.

Det finns flera flacka skär där strandbete förbättrar förhållandena för både häckande och rastande fåglar. Strandbete sker nu bl.a. på Västra Malbulten och på huvudöarnas stränder. En förutsättning för att detta skall ha gynnsamma effekter på fågel faunan är att predatorer som mink och mårddhund kontinuerligt avlägsnas. I detta hänseende är OA intresserat av att samarbeta med Björköby Jaktvårdsklubb r.f.

Tillkännagivanden

Vi vill tacka Ulf Rönnblad och Jens Håkans för säker leverans av inventerarna både till och från Valsörarna. Alla medarbetare kommenterade texten i rapporten och gav viktiga förslag till förbättringar. Gun Dahlvik läste korrektur. Undersökningarna understöddes av Svensk-Österbottiska Samfundet, NTM-centralen i Södra Österbotten, BirdLife Finland och Forststyrelsen. Tack!

Referenser

- Hannus, J.-J., Lillandt, H. & Lundberg C.-A. 2012: Valsörarnas häckningsfågelinventering 2012. — Ostrobothnia Australis r.f. (opublicerad rapport).
- Hildén, O. & Hario, M. 1993: Muuttuva saaristolinnusto. — Forssan Kirjapaino Oy, Forssa. 317 s.
- Hildén, O., Hurme, T. & Taxell, C.-G. 1978: Häckfågelstudier och sträckobservationer på Valsörarna. — Särtryck ur Österbotten 1978.
- Hägg, J. & Bäck, M. 2008: Valassaarten pesimälinnusto 2006. — Ostrobothnia Australis r.f. (opublicerad rapport).

- Hägg, J. & Kalliokoski S. 1996: Valassaarten pesimälinnusto 1996. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Hägg, J., Hilditch, K. & Pesola, A. 2000: Valassaarten pesimälinnusto 2000. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Kannonlahti, J. 2008: Valsörarnas häckfågelinventering. — *Ostrobothnia Australis* r.f. (opublicerad rapport).
- Koskimies, P. & Väisänen, R.A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. — Helsingin Yliopiston eläinmuseo, Helsinki.
- Lehikoinen, A., Jukarainen, A., Mikkola-Roos, M., Below, Lehtiniemi T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Rusanen, P., Sirkiä, P., Tiainen, J & Valkama, J. 2019: Fåglar. I publikationen: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019: [Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. — Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki.](#)
- Luostarinen, M. 2010: Linnustaselvitys Espoon, Helsingin ja Sipoon merialueilla kesällä 2009. — *Tringa* 37: 124–132.
- Warén, T. 2003: Skärgårdsfågelinventeringen på Valsörarna 2002 samt jämförelser med år 2000. — *OA-Natur* 14: 39–45.
- [Wistbacka, R., Isakson, E. & Reunanen, P. 2017: Kartering av svärtan och dess ungproduktion på Valsörarna år 2016. — *OA-Natur* 19: 19–27.](#)
- [Wistbacka, R., Isakson, E. & Reunanen, P. 2018: Kartering av svärtan och dess ungproduktion på Valsörarna år 2017. — *OA-Natur* 20: 18–25.](#)
- [Wistbacka, R., Hario, M., Isakson, E. & Reunanen, P. 2019: Skärgårdsfågelfaunan på Valsörarna år 2018. — *OA-Natur* 21:20–40.](#)
- [Wistbacka, R., Liljeqvist, F., Jåfs, Å., Isomaa, B., Hultén, T., Sundelin, A., Back, R. & Velmala, W. 2020a: Inventering av 30 fågelskär i Jakobstads skärgård år 2020. — Jakobstadsnejdens Natur r.f. och *Ostrobothnia Australis* r.f. \(opublicerad rapport\).](#)
- [Wistbacka, R., Remes, H., Liljeqvist, F., Jåfs, Å., Isomaa, B., Hultén, T., Wistbacka, P., Back, R. & Velmala, W. 2020b: Inventering av 20 fågelskär i Torsö skärgård år 2020. — Jakobstadsnejdens Natur r.f. och *Ostrobothnia Australis* r.f. \(opublicerad rapport\).](#)
- [Wistbacka, R., Granholm, B., Liljeqvist, F. & Jåfs, Å., 2020c: Inventering av fågelfaunan i Larsmo skärgård år 2019. — *OA-Natur* 22: 30–46.](#)
- Wistbacka, R., Bosco, L., Liljeqvist, F., Wistbacka, P., Höglund, J., Höglund, E., Sundelin, A., Back, R. & Hultén, T. 2021: Övervakning av silltrutens beståndsutveckling och ungproduktion i Torsö-Pörkenäs år 2021. — *Ostrobothnia Australis* r.f och Jakobstadsnejdens Natur r.f. (opublicerad rapport).
- Öst, M., Lindén, A., Karell, P., Ramula, S. & Kilpi, M. 2018: To breed or not to breed: drivers of intermittent breeding in a seabird under increasing predation risk and male bias. — *Oecologia* 188: 129–138.